

Vägledning om hur friluftsliv kan beaktas i handlingsplaner för grön infrastruktur

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
DEL A	5
1 Inledning	5
1.1 Länsstyrelsens uppdrag med grön infrastruktur	5
1.2 Syfte	5
1.3 Målgrupp	5
1.4 Läsanvisning	5
1.5 Avgränsningar	6
2 Bakgrund	7
2.1 Om begreppet friluftsliv	7
2.2 Friluftsliv i regionala handlingsplaner för grön infrastruktur	8
3 Utgångspunkter och förutsättningar för arbete med friluftsliv	11
3.1 Mål för friluftsliv	11
3.2 Ansvar för friluftsliv på olika nivåer	12
3.3 Dialog och samverkan	14
3.4 Allemansrätten som grund för friluftsliv	14
3.5 Tillgång, tillgänglighet och kvalitet som grund för friluftsliv	15
3.6 Naturvägledning	16
3.7 Mark- och vattenanvändning som påverkar friluftsliv	17
3.8 Klimatförändringar och dess effekter	20
3.9 Konflikter mellan olika aktiviteter	20
3.10 Insatser för att säkerställa områden för friluftsliv	21
DEL B	22
4 Förslag på arbetsgång – från kartläggning till åtgärder	22
4.1 Förslag på arbetsgång	22
5 Kartläggning	24
5.1 Att tänka på vid kartläggning av friluftsliv	24
5.2 Kartläggning av <i>områden</i> värdefulla för friluftsliv	25
5.3 Kartläggning av <i>övergripande förutsättningar</i> för friluftsliv	27
6 Analys	29
6.1 Att tänka på vid analys av friluftsliv	29
6.2 Analyser som visar på möjligheter och utmaningar för friluftsliv	29

7 Insatsområden och åtgärder	31
7.1 Att tänka på vid framtagande av insatsområden och åtgärder	31
7.2 Insatsområde: Samverkan och dialog om friluftsliv	31
7.3 Insatsområde: Säkerställa tillgång till natur värdefull för friluftsliv	32
7.4 Insatsområde: Säkerställa tillgänglighet till natur värdefull för friluftsliv	32
7.5 Insatsområde: Säkerställa skötsel och förvaltning som främjar friluftsliv	33
7.6 Insatsområde: God kunskap om friluftsliv	33

BILAGOR

BILAGA 1: Områdestyper för kartläggning av områden värdefulla för friluftsliv	35
BILAGA 2: Värderingskriterier för kartläggning av områden värdefulla för friluftsliv	36
BILAGA 3: Exempel på anläggningar och strukturer med betydelse för friluftsliv	38

Sammanfattning

Länsstyrelserna arbetar med att utveckla regionala handlingsplaner för grön infrastruktur. Grön infrastruktur kan beskrivas som ett nätverk av natur som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras och för samhället viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet. En av dessa ekosystemtjänster är att tillhandahålla natur som främjar friluftsliv.

Syftet med de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur är att de ska fungera som kunskapsunderlag för kvaliteter i landskapet, för anpassning av brukande och hänsyn i mark- och vattenanvändning samt för avvägningar i fysisk planering, prövning och naturvårdsinsatser. Handlingsplanerna har därmed stor betydelse för friluftslivets utveckling.

Syftet med den här vägledningen är att tydliggöra hur friluftsliv kan beaktas i arbetet med utveckling av handlingsplaner för grön infrastruktur. Vägledningen ger förslag på kunskaps- och planeringsunderlag, analyser och åtgärder som behövs för att bevara och utveckla förutsättningarna för friluftsliv. En beskrivning görs av hur arbetsgången kan se ut. Vägledningen tar även upp ett antal faktorer som påverkar förutsättningarna för friluftsliv, exempelvis ansvarsförhållanden, dialog och samverkan, allemansrätten, mark- och vattenanvändning, klimatförändringar, bevarandeinsatser samt tillgång, tillgänglighet och kvalitet.

Vägledningen riktar sig i första hand till länens samordnare för arbetet med grön infrastruktur och länens samordnare för friluftsliv. Vägledningen är också relevant för kommuner, markägare, ideella organisationer och andra aktörer som med sin verksamhet kan bidra i arbetet med grön infrastruktur och skapa förutsättningar för friluftsliv på olika sätt.

De regionala handlingsplanernas genomslag i planerings- och beslutsprocesser kommer till stor del att avgöras av kvaliteten på underlagen, hur väl de är förankrade samt olika aktörers möjlighet och vilja att bidra i arbetet.

DELA

1 Inledning

1.1 Länsstyrelsens uppdrag med grön infrastruktur

Länsstyrelserna arbetar med att utveckla regionala handlingsplaner för grön infrastruktur. Grön infrastruktur kan beskrivas som ett nätverk av natur som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras och för samhället viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet. En av dessa ekosystemtjänster är att tillhandahålla natur som främjar friluftsliv. Friluftslivet är värdefullt för Sverige, både för den enskilda människan och för samhället i stort. Friluftsliv kan bidra till naturupplevelser, social gemenskap, ökat välbefinnande, bättre folkhälsa och regional utveckling. De regionala handlingsplanerna ska utgöra underlag för såväl planering av konkreta åtgärder som för hänsynstagande och anpassning av jord- och skogsbruk samt annan markanvändning. Förhoppningen är att de därigenom ska bidra till en förbättrad måluppfyllelse för berörda miljö kvalitetsmål och friluftslivsmål.

1.2 Syfte

Syftet med den här vägledningen är att tydliggöra hur friluftsliv kan beaktas i arbetet med utveckling av handlingsplaner för grön infrastruktur. Vägledningen ger förslag på kunskaps- och planeringsunderlag, analyser och åtgärder som behövs för att bevara och utveckla förutsättningarna för friluftsliv.

1.3 Målgrupp

Den här vägledningen riktar sig i första hand till länens samordnare för arbetet med grön infrastruktur och länens samordnare för friluftsliv. Vägledningen är också relevant för kommuner, markägare, ideella organisationer och andra aktörer som med sin verksamhet kan bidra i arbetet med grön infrastruktur och skapa förutsättningar för friluftsliv på olika sätt.

1.4 Läsanvisning

Den här vägledningen utgör en del av en serie vägledningar som tagits fram som stöd i arbetet med grön infrastruktur.¹ Vägledningen består av två delar, del A och del B. Del A består av inledning, bakgrund samt utgångspunkter och förutsättningar för arbete med friluftsliv. Del B består av ett förslag på arbetsgång för arbetet med regionala handlingsplaner för grön infrastruktur som inkluderar kartläggning, analys samt insatsområden och åtgärder.

Delar av Naturvårdsverkets riktlinjer och vägledningar för framtagande av regionala handlingsplaner för arbete med grön infrastruktur kan vara svåra att i alla delar leva upp till i den första versionen av handlingsplanerna, men bör ses som ambitioner i det fortsatta arbetet med utveckling av handlingsplanerna.

---

¹ Se Naturvårdsverkets webb: <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Samhallsplanering/Gron-infrastruktur/>

Handlingsplanerna är inte statiska dokument utan kommer kontinuerligt att behöva revideras och kompletteras utifrån nya behov och ny kunskap.

1.5 Avgränsningar

Vägledningen har fokus på *fysiska* förutsättningar för friluftsliv och hur dessa kan beaktas i de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur. Denna vägledning tar i mycket liten utsträckning upp andra förutsättningar som är viktiga för att utveckla friluftsliv. Det innebär att förslag på kartläggningar, analyser och åtgärder kopplade till andra viktiga förutsättningar inte tas upp, såsom exempelvis lagstöd, kunskap om hur skötsel och förvaltning som främjar friluftsliv kan se ut, kunskap om olika friluftslivsutövares attityder, preferenser och faktiska aktivitet samt organisatoriska förutsättningar.

Vägledningen kopplar till naturturism på många sätt (ofta används samma områden och anläggningar), men tar inte upp naturturismens särskilda förutsättningar vad gäller exempelvis företagande, mat och logi.

2 Bakgrund

2.1 Om begreppet friluftsliv

I denna vägledning används följande definition av friluftsliv: ”Vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskap för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling”.²

Friluftslivsaktiviteter kan vara allt från promenader i närmaste skogsdunge till kajakpaddling i avlägsen fjällmiljö. Friluftslivsbegreppet är brett och omfattar även rekreation och naturturism. Friluftslivet utvecklas ständigt och det går inte att dra någon tydlig gräns för vad som innefattas. Gemensamt är emellertid naturen som en arena för friluftsliv och att allemansrätten är en grund för friluftsliv.³ Natur för friluftsliv är både nära och långt borta, både påverkad och opåverkad av människan. Både staden med dess parker och grönstråk, skogen, odlingslandskapet, ängs- och hagmarker, vattnet, fornlämningsområden och andra kulturmiljöer är viktiga arenor för friluftsliv.

2.1.1 VÄRDET AV FRILUFTSLIV OCH UTÖVANDE AV FRILUFTSLIV

Friluftsliv bygger i grunden på ett möte mellan människa och natur. I mötet uppstår en upplevelse som är individuell och skapar värde på olika sätt för olika människor. Friluftslivet är värdefullt för Sverige, både för den enskilda människan och för samhället i stort. Friluftsliv kan bidra till att förbättra människors fysiska och psykiska hälsa, vilket indirekt leder till stora samhällsekonomiska besparingar. Samtidigt kan friluftsliv bidra till regional utveckling på olika sätt. Människors kontakt med naturen har minskat de senaste hundra åren. I dagens samhälle spelar friluftslivet en avgörande roll i människors relation till naturen och förståelse för naturen och allt levande. Läs mer på Naturvårdsverkets webb om värdet av friluftsliv.⁴

Befintlig statistik⁵ antyder att mängden friluftslivsutövande varit relativt stabilt de senaste 30 åren, även om det troligtvis skett en viss minskning av det organiserade friluftslivet. Det saknas emellertid statistik avseende barns (0-16

---

² Definitionen har sitt ursprung i *Förordning (2010:2008) om statsbidrag till friluftsanslagstiftelser*.

³ Vissa former av friluftsliv går utöver allemansrätten, till exempel fiske, jakt och färdsel med motordrivna fordon (exempelvis skoterkörning).

⁴ *Friluftslivets värden*: <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Friluftslivets-varden/>
Argument för friluftsliv: <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/8300/978-91-620-8308-3/Redovisning-av-regeringsuppdraget-Tatortsnara-natur-och-friluftsliv/>
<http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2017/Tatortsnara-natur-och-friluftsliv/>

⁵ Naturvårdsverket 2014: *Friluftsliv för alla. Uppföljning av de tio målen för friluftslivspolitiken*. Rapport 6700.

år) friluftslivsutövande. Även statistik avseende vuxna omfattar generellt sett ett väldigt begränsat antal aktiviteter.

Tidsbrist lyfts fram som ett viktigt hinder för utövande av friluftaktiviteter. Nästan hälften av de svarande upplever i någon grad brist på lämpliga platser eller områden för att ägna sig åt friluftaktiviteter i den utsträckning de önskar. Ytterligare hinder för att komma ut i naturen är exempelvis brist på information, bristande kommunikationer eller att man saknar någon att utöva aktiviteten med. Läs mer på Naturvårdsverkets webb om utövande av friluftsliv.⁶

2.2 Friluftsliv i regionala handlingsplaner för grön infrastruktur

Idag råder ofta brist på kunskap och underlag om friluftsliv vilket innebär en utmaning i arbetet för att nå de mål som är uppsatta för friluftsliv.⁷ Vilka förutsättningar finns i länet för att utveckla friluftslivet? Är friluftslivet tillgängligt för alla? Hur påverkas friluftslivet av planer, program eller pågående markanvändning? Var finns det konflikter mellan olika former av friluftsliv eller mellan friluftsliv och andra intressen? Hur förändras förutsättningarna för friluftsliv över tid?

För att ta reda på detta behövs olika former av kunskapsunderlag. Att utveckla, kombinera och tillgängliggöra geografiska kunskapsunderlag är en central del av de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur.

I denna vägledning ges ett antal förslag på kartläggningar och analyser som ökar kunskapen om friluftsliv. Utifrån kartläggningar och analyser kan länets möjligheter och utmaningar för friluftsliv identifieras. Därefter kan relevanta insatsområden och åtgärder som främjar friluftsliv föreslås i de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur.

I handlingsplanen kan friluftsliv tas upp under specifika kapitel kopplade till exempelvis miljö kvalitetsmål, men eftersom friluftsliv kopplar till många olika naturtyper finns anledning att även ta ett samlat grepp om frågan under en egen rubrik. I ett sådant avsnitt bör följande delar finnas med:

- Värdet av friluftsliv
- Nulägesbeskrivning och kartsikt som visar sammanställning av områden värdefulla för friluftsliv och övergripande förutsättningar för friluftsliv. (Se avsnitt 5.)
- Sammanställning av analys av möjligheter och utmaningar för friluftsliv. (Se avsnitt 6.)
- Insatsområden och åtgärder för friluftsliv (inklusive mål, tidsplan, aktörer som berörs samt uppföljning). (Se avsnitt 7.)

---

⁶ Naturvårdsverket 2014: *Friluftsliv för alla. Uppföljning av de tio målen för friluftslivspolitiken*. Rapport 6700.

⁷ Naturvårdsverket 2014: *Friluftsliv för alla. Uppföljning av de tio målen för friluftslivspolitiken*. Rapport 6700.

Arbetsgången för att ta fram underlag för dessa delar beskrivs i avsnitt 4. Ju fler delar i denna vägledning som hanteras i handlingsplanen desto bättre underlag kommer att finnas för att främja friluftsliv i länet.

2.2.1 ANVÄNDNINGSSOMRÅDEN FÖR HANDLINGSPLANERNA

Att utveckla kunskaps- och planeringsunderlag rörande grön infrastruktur har stor betydelse för friluftslivet. Genom arbete med grön infrastruktur ökar möjligheten att olika mål kopplade till friluftsliv kan utvärderas och nås. De regionala handlingsplanerna ska fungera som⁸:

- kunskapsunderlag om kvaliteteter i landskapet i syfte att bevara och långsiktigt förvalta biologisk mångfald och ekosystemtjänster
- ramverk för landskapsplanering av naturvårdsinsatser
- underlag för anpassning av brukande och hänsyn i pågående mark- och vattenanvändning
- underlag för avvägningar i fysisk planering och prövning

Handlingsplanerna är inte juridiskt bindande men bedöms få stor betydelse som underlag vid olika former av planering och beslut i exempelvis pågående mark- och vattenanvändning. Handlingsplanernas genomslag i planerings- och beslutsprocesser beror därmed till stor del på kvaliteten på underlagen, hur väl de är förankrade samt olika aktörers möjlighet och vilja att bidra i arbetet.

2.2.2 INTEGRERING AV VERKSAMHETSOMRÅDEN

Friluftslivet spänner över flera områden, exempelvis naturvård, jordbruk, skog, regional utveckling, folkhälsa och utbildning. Frågan kopplar till hela landskapet, både landsbygd och tätort. Handlingsplanerna för grön infrastruktur utgör en grund för integrering av relevanta verksamhetsområden.

Enligt riktlinjerna för grön infrastruktur, som även inkluderar vatten, ska handlingsplanen innehålla ett antal grunduppgifter om ett läns naturförutsättningar. Det handlar om kartor och beskrivningar om exempelvis värden för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, befolkning och bebyggelse, transportinfrastruktur samt mark- och vattenanvändning. Även hot, utmaningar och bevarandeinsatser ska beskrivas. Allt detta kan ligga till grund för analyser kring förutsättningar för att bevara och utveckla olika värden i landskapet, exempelvis värden för friluftsliv. Biologiska, sociala och kulturella värden i landskapet hör ofta ihop och stärker varandra. Exempelvis har bostadsnära natur och tätortsnära natur⁹ inte bara stor betydelse för friluftslivet

---

⁸ Se vägledningar på Naturvårdsverkets webb: <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Samhallsplanering/Gron-infrastruktur/>

⁹ SCB definierar tätort som sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare. Det finns ingen vedertagen definition av vad som avses med bostadsnära eller tätortsnära natur. Man brukar tala om natur belägen inom eller på nära avstånd från en tätort. För att natur ska vara intressant för friluftsliv i vardagen brukar man ofta ange att den ska ligga i eller inom 1-2

utan även för exempelvis biologisk mångfald, klimatanpassning och renare luft. Det är viktigt att nyttja synergier mellan olika kartläggningar och analyser som görs inom arbetet med grön infrastruktur.

---

kilometer från tätorten. Forskning visar att 300 meter är en gräns för hur långt vi är beredda att gå till ett grönområde för att göra det ofta. Se vidare Boverket 2007: *Bostadsnära natur – inspiration och vägledning*.

3 Utgångspunkter och förutsättningar för arbete med friluftsliv

3.1 Mål för friluftsliv

Den kanske viktigaste internationella överenskommelsen för arbetet med grön infrastruktur är konventionen om biologisk mångfald (CBD)¹⁰ som vid FN-mötet år 2010 resulterade i Nagoyaprotokollet och de tjugo så kallade Aichimålen. Som svar på Nagoya- och Aichimålen samt den europeiska biodiversitetsstrategin har Sveriges riksdag antagit en strategi för hur biologisk mångfald och ekosystemtjänster ska kunna säkras för framtiden¹¹. Att naturen utgör en attraktiv friluftsmiljö är en så kallad kulturell ekosystemtjänst och utgör en viktig del i detta. Arbetet med regionala handlingsplaner för grön infrastruktur utgör en viktig del i genomförandet av strategin.

Friluftsliv anknyter även till flera av de globala målen för hållbar utveckling, Agenda 2030. Friluftsliv är en viktig faktor för människors välbefinnande och hälsa (mål 3 om *God hälsa och välbefinnande*) och tillgången till gröna miljöer uppmärksammas i mål 11 om *Hållbara städer och samhällen*, mål 14 om *Hav och marina resurser* och mål 15 om *Ekosystem och biologisk mångfald*.

Det övergripande målet för friluftslivspolitikerna i Sverige är att med allemansrätten som grund ge stöd åt människors möjligheter att vistas i natur- och kulturmiljöer och utöva friluftsliv.¹² Kopplat till detta har regeringen beslutat om tio friluftslivsmål (med preciseringar):

- Tillgänglig natur för alla
- Starkt engagemang och samverkan
- Allemansrätten
- Tillgång till natur för friluftsliv
- Attraktiv tätortsnära natur
- Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling
- Skyddade områden som resurs för friluftslivet
- Ett rikt friluftsliv i skolan
- Friluftsliv för god folkhälsa
- God kunskap om friluftslivet

Målen för friluftslivet utgör en komplettering till de preciseringar om friluftsliv som finns i miljö kvalitetsmålen. Åtta av miljö kvalitetsmålen innehåller preciseringar kopplade till friluftsliv:

- Levande sjöar och vattendrag

¹⁰ Naturvårdsverket 2010: *Konventionen om biologisk mångfald och svensk naturvård*. Naturvårdsverkets rapport 6389.

¹¹ Regeringens proposition 2013/14:141: *Svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster*.

¹² Regeringens skrivelse 2012/13:51: *Mål för friluftspolitikerna*.

- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Storslagen fjällmiljö
- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv

Flera av etappmålen om biologisk mångfald och ekosystemtjänster i miljömålssystemet har en tydlig koppling till och påverkan på förutsättningarna för friluftsliv.

Utöver ovanstående finns ytterligare mål kopplade till friluftsliv, såsom folkhälsomålen och mål för kulturmiljöarbetet. Inom folkhälsoarbetet lyfts bland annat behovet av tillgång till grönområden i tätorter och i skolmiljöer. Kulturmiljöarbetet har bland annat som mål att en mångfald av kulturmiljöer bevaras, används och utvecklas som en gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.

3.2 Ansvar för friluftsliv på olika nivåer

Det finns många aktörer och intressenter, offentliga såväl som privata, som påverkar och berörs av friluftslivet:

- Statliga myndigheter (exempelvis länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Boverket, Folkhälsomyndigheten, Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, Skogsstyrelsen, Skolverket, Tillväxtverket)
- Kommunerna
- Markägare och markägarföreningar
- Allmänheten
- Ideella organisationer
- Stiftelser
- Entreprenörer inom skötsel och förvaltning
- Företag inom besöksnäringen med flera

Naturvårdsverket står för nationell samordning av friluftslivet och på regional nivå har länsstyrelserna en samordnande och vägledande roll. I länsstyrelsens uppdrag finns ett särskilt fokus på god samverkan med kommuner samt att stärka arbetet med tätortsnära natur och samhällsplanering och att genomföra insatser för att uppnå friluftslivsmålen. Kartläggning och analyser av friluftsliv inom arbetet med grön infrastruktur är en viktig del i detta uppdrag.

Arbetet med grön infrastruktur begränsas inte till att endast avse åtgärder som länsstyrelsen själv har rådighet över. I samverkan med olika aktörer kommer länsstyrelsen fram till vem som ansvarar för vad i arbetet med grön infrastruktur.

Kommunerna har en viktig roll i att skapa förutsättningar för friluftsliv eftersom de ansvarar för planläggning av mark och vatten och kan vara stora markägare. I översiktsplanen ska det bland annat framgå hur kommunen avser att ta hänsyn till allmänna intressen, såsom till exempel friluftsliv, i sin mark- och vattenanvändning.

Även privata markägare har en viktig roll i och med att olika former av skötsel och förvaltning påverkar den gröna infrastrukturen och därmed friluftslivet på olika sätt. En viktig ambition i arbetet med grön infrastruktur är att den privata sektorns åtaganden och åtgärder ska samordnas bättre med den offentliga sektorns insatser, så att tillgängliga resurser kan användas mer effektivt. För att förverkliga denna ambition behöver markägare, kommuner och andra aktörer bidra till och se ett värde i de planeringsunderlag som tas fram i arbetet med grön infrastruktur så att det går att uppnå samsyn kring var befintliga värden finns, vilka åtgärder som behövs och vem som har ansvar för dessa åtgärder.

Den enskilde friluftsutövaren och olika aktörer som arbetar för att främja friluftsliv (exempelvis företag inom besöksnäringen och ideella organisationer) har ett ansvar att följa allemansrätten och bidra i den samverkan som krävs.

3.2.1 LÄNSSTYRELSENS SÄRSKILDA ROLL

I arbetet med de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur behöver länsstyrelsen tillsammans med länets kommuner och andra aktörer komma fram till vem som gör vad i arbetet med grön infrastruktur. Här ges några specifika exempel på situationer och sammanhang där länsstyrelsen har en viktig roll att spela:

- När det saknas resurser i en kommun att kartlägga eller säkerställa områden särskilt värdefulla för friluftsliv.
- När det krävs samordning över kommungränser och/eller länsgränser för att kunna kartlägga, kanalisera eller på annat sätt utveckla och säkerställa värden i områden med betydelse för friluftslivet. Det kan till exempel handla om stora tysta områden, leder över kommungränser, natur nära vatten, större friluftsområden som kan ge en vildmarkskänsla, riksintressen, områden av regional betydelse för friluftslivet samt allemansrättsligt tillgänglig mark och vatten i tätbefolkade områden.
- Vid behov av formellt skydd av områden värdefulla för friluftsliv.
- När det krävs samordning av kommuners, andra markägares eller andra aktörers hänsyn vid avverkning eller exploatering av olika slag.
- För att skapa synergier mellan åtgärder för att uppnå olika mål kopplade till exempelvis biologisk mångfald och friluftsliv, så att åtgärderna bidrar till så många mål som möjligt.
- Vid rådgivnings- eller informationskampanjer av olika slag och för att sprida goda exempel.

3.3 Dialog och samverkan

Dialog och samverkan är av grundläggande betydelse för att främja goda förutsättningar för friluftsliv och är en viktig förutsättning i arbetet med att utveckla regionala handlingsplaner för grön infrastruktur. I Naturvårdsverkets vägledning om dialog och samverkan¹³ beskrivs särskilt hur dialog och samverkan mellan olika aktörer kan gå till i arbetet med grön infrastruktur. Samverkan kan exempelvis handla om att ta fram och dela geografiska data, genomföra gemensamma analyser eller föra en gemensam dialog kring genomförande av åtgärder. Olika aktörer sitter på olika kompetenser och genom samverkan kan alla dessa kompetenser tas till vara och bidra med viktig kunskap i handlingsplanerna.

Arbetet med grön infrastruktur förutsätter samverkan mellan olika funktioner som naturvård (som inkluderar friluftsliv), kulturmiljövård, jord- och skogsbruk, prövning, fysisk planering, folkhälsa, vatten, hav, renskötsel, jakt och fiske. Samverkan behöver ske över administrativa gränser, både på länsstyrelser och inom och mellan kommuner.

Olika former av dialog med olika aktörer är viktig i syfte att hämta in synpunkter som underlag för olika åtgärder. Attraktiv natur för friluftslivet kan betyda olika saker för olika grupper. Genom att inkludera olika grupper i arbetet med handlingsplanerna kan deras olika förutsättningar eller behov av naturupplevelser lyftas fram och tillgodoses. Sådan dialog kan ske genom exempelvis naturvårds- eller friluftsråd, enkätundersökningar eller fokusgrupper i utvecklingsprojekt.

Ideella organisationer, markägare och andra lokala aktörer har en viktig roll. Genom att ta tillvara engagemang och kunskap hos lokala aktörer skapas positiva samarbeten och fler resurser kan användas i till exempel genomförandet av åtgärder.

3.4 Allemansrätten som grund för friluftsliv

Allemansrätten är en grundförutsättning för friluftsliv. Den gäller för oss alla och har stor betydelse för våra möjligheter att vistas i naturen, inte bara för den enskilde utan också för ideella organisationer och turistnäring. Det innebär att organisationer och turistföretag kan dra nytta av allemansrätten i sin verksamhet. I grunden gäller dock allemansrätten för enskilda individer och inte grupper.

Allemansrätten är en sedvanerätt som är grundlagsskyddad (2 kap 15 § regeringsformen) och innebär att vi får vistas i naturen oavsett vem som äger marken. Med allemansrätten följer krav på hänsyn och varsamhet – mot natur och djurliv, mot markägare och mot andra människor i naturen. Allemansrätten fungerar om alla tar ansvar för att bedöma vad som är lämpligt just här och nu, genom att läsa landskapet och bedöma situationen. Dialog kan vara bra för att

---

¹³ Se Naturvårdsverkets webb: <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Samhallsplanering/Gron-infrastruktur/>

förhindra att problem uppstår. Vissa aktiviteter som ingår i allemansrätten kan på känsliga marker eller i stor omfattning leda till störningar eller skador.

Allemansrättens roll och innehåll är direkt relaterad till samhällsutvecklingen. Samhället, friluftslivet och synen på hur landskapet ska nyttjas kommer att förändras och det ställer därmed krav på att vägledning om allemansrätten är adaptiv och följer denna utveckling. Det bör finnas en beredskap och kunskap för att hantera nya fenomen och samhällsförändringar och hur allemansrätten och informationen ska anpassas till dessa.

3.5 Tillgång, tillgänglighet och kvalitet som grund för friluftsliv

Friluftslivets breda karaktär innebär att all natur har eller kan ha betydelse för friluftsliv på ett eller annat sätt. Det kan handla om skogsmark, hav, vattendrag och sjöar, stränder, skärgård, våtmark, fjäll och kulturmark (parkområden, odlad mark, ängsmark, betesmark, fornlämningsområden med mera). Friluftsutövande avgränsas som regel inte till enskilda naturtyper utan sker med landskapet som arena. En variation av naturtyper med olika upplevelsevärden främjar friluftsliv, men viktigast är att det finns någon form av natur.

Tre grundläggande förutsättningar är emellertid nödvändiga för friluftsliv: tillgång, tillgänglighet och kvalitet. Ett naturområde som ligger nära, är tillgängligt och har hög kvalitet har störst möjligheter att främja friluftsliv i vardagen.

3.5.1 TILLGÅNG

Tillgång till natur är en förutsättning för friluftsliv. Storlek och fördelning av naturområden har betydelse. Både andelen natur i förhållande till bebyggelse och hur naturen fördelas över landskapet påverkar i vilken utsträckning naturen kan bidra till friluftsliv. Förutsättningarna för friluftsliv skiljer sig åt om samma gröna yta fördelas på få men stora grönområden eller om det delas upp på många små ytor eller stråk. Ett större grönområde ger möjlighet till tystnad, rofylldhet och variation men kan samtidigt vara svårt att nå för de som bor långt från området. Om grönområdena delas upp i många små ytor spridda över tätorten kan det främja friluftsliv i vardagen men samtidigt kanske inte erbjuda tystnad och variation.

3.5.2 TILLGÄNGLIGHET

Tillgänglighet handlar om att skapa möjlighet för alla människor att vistas i och njuta av natur- och kulturlandskapet, oavsett exempelvis ålder, rörlighet eller ekonomiska förutsättningar. I tätorter är natur inom 300 meter en rekommendation från Boverket.¹⁴ Även om det finns gott om natur för friluftsliv kan tillgängligheten vara begränsad. Vi brukar tala om fysisk tillgänglighet och upplevd tillgänglighet (denna vägledning fokuserar emellertid på fysisk tillgänglighet). Vagar och bebyggelse kan vara fysiska barriärer och tillgängligheten kan begränsas av brist på exempelvis kollektivtrafik, stigar eller

---

¹⁴ Boverket 2007: *Bostadsnära natur – inspiration och vägledning*.

toaletter. Viss natur är otillgänglig på grund av att den på något sätt hindrar kvalitativt friluftsliv, exempelvis ungskog, buskmark eller våtmark. Den upplevda tillgängligheten är viktig, det vill säga upplevelsen av tillgänglighet och att tillträde till en plats är säkrad. Att känna till, känna sig välkommen till, hitta i och väl på plats lockad och stimulerad till positiva upplevelser och fördjupad kunskap om naturen är avgörande för om och att ett område skall användas. Information och naturvägledning av olika slag behövs i syfte att bidra till kunskap om och känsla för naturen och på så sätt locka ut människor. För dem som utövar friluftaktiviteter under en längre tid och har särskilda krav på naturupplevelser kan det vara viktigt att det även finns områden med lägre tillgänglighetsgrad.

3.5.3 KVALITET

Friluftsliv bygger i grunden på ett möte mellan människa och natur. I mötet uppstår en upplevelse som är individuell och skapar värde på olika sätt för olika människor. Attraktiv natur kan betyda olika saker för olika användargrupper. Ett naturområde används mer för friluftsliv om det har många olika kvaliteter som därmed tilltalar olika målgrupper. Kvaliteterna ger upplevelsevärden som tillfredsställer människors behov av till exempel rofylldhet, naturupplevelse, lek och umgänge. Ibland talas det om sju olika upplevelsevärden¹⁵:

- Orördhet och trolska naturmiljöer
- Skogskänsla
- Utblickar och öppna landskap
- Variationsrikedom och naturpedagogik
- Kulturhistoria och levande landskap
- Aktivitet och utmaning
- Samvaro och service

3.6 Naturvägledning

Naturvägledning handlar om alla aktiviteter och metoder som används för att bidra till människors kunskap om och känsla för natur.¹⁶ Naturvägledning kan innebära guidning, utställningar eller självguidande natur- och kulturstigar. Det kan också handla om informationstavlor, webbsidor, foldrar eller skapande verksamhet som berättar om naturen på olika sätt. Nya metoder växer fram med modern teknik, exempelvis naturvägledning i mobilen eller med GPS.

Naturvägledning kan främja intresse för naturen, förmedla kunskap och förståelse, ge positiva upplevelser, tillgängliggöra naturen och främja lokal ekonomi. Naturvägledning kan öka förståelsen för nödvändigheten av olika former av natur- och miljövård samt områdesskydd, medverka till ömsesidig förståelse mellan de yrkesmässiga brukarna av naturen och allmänheten samt

---

¹⁵ I Stockholms län har kommunerna och regionplaneringsenheten vid Stockholms läns landsting arbetat fram en metod för att kartera upplevelsevärden. Läs mer om metoden och upplevelsevärden på www.rufs.se

¹⁶ Läs mer om naturvägledning på Centrum för naturväglednings webb: www.cnv.nu

mellan olika utövare av friluftsliv samt sprida kunskap om hur människans aktivitet påverkar det ekologiska samspelet.

Naturvägledare är alla som arbetar med naturvägledning hos myndigheter, besöksmål, företag, museer, ideella organisationer med flera. En växande naturturism med paketerade friluftslivsaktiviteter och guide turer betraktas som en näring med stor potential inte minst på landsbygden. Det finns idag inga starka kommersiella incitament för att ”marknadsföra” vardagliga naturbesök för allmänheten och därför är den naturvägledning länsstyrelser, kommuner och ideella organisationer erbjuder mycket betydelsefull för att främja tillgänglighet till natur.

3.7 Mark- och vattenanvändning som påverkar friluftsliv

Exploatering för exempelvis bebyggelse och transporter samt jord- och skogsbruk är de former av markanvändning som har störst påverkan på förutsättningarna för friluftsliv. Även annan verksamhet, såsom flygtrafik, industriområden, täkter, vindkraftverk och försvarets verksamhet kan vara störande för friluftsupplevelsen, exempelvis i form av buller eller att naturen förändras eller försvinner.

3.7.1 PÅVERKAN FRÅN BEBYGGELSE OCH TRANSPORTINFRASTRUKTUR

Var människor bor och arbetar påverkar deras möjligheter till friluftsliv. Idag bor över 85 procent av Sveriges befolkning i tätorter och andelen ökar. Det innebär behov av nya bostäder och ny infrastruktur. Exploatering och bebyggelseutveckling utgör i många fall ett hot mot en fungerande grön infrastruktur. Dels innebär exploatering direkta ingrepp i naturmiljön och dels kan barriärer, fragmentering och bristfälliga spridningssamband skapas som gör det svårare för människor, djur och växter att förflytta sig till och inom naturområden.

Transportinfrastrukturen berör ofta stora markområden i ett län och kan både främja och vara ett hinder för friluftsliv. Ett väl utbyggt gång- och cykelvägnät till och genom ett grönområde gör att området blir åtkomligt och framkomligt och kan nyttjas av många. Om lokala och regionala friluftsområden kan nås med både kollektivtrafik och bil får de en högre tillgänglighet. Kollektivtrafiken är idag ofta utformad för att fungera för pendling till arbete och skola och busshållplatser är inte placerade för att främja friluftsliv. Järnvägar, motorvägar eller andra vägar, spårvägar och tunnelbanor kan innebära exempelvis barriärer och buller som minskar tillgängligheten.

Hur städer och tätorter växer styrs i huvudsak av två starka parallella stadsutvecklingstrender – förtätning respektive utbredning. Det är inte ovanligt att förtätning sker genom att grönområden bebyggs, vilket minskar möjligheterna till friluftsliv nära bostaden. Trenden med utbredning av städer, ”urban sprawl”, innebär inte bara att mark tas i anspråk för bostäder och lokaler, stora mängder mark åtgår även för utbyggnad av infrastruktur.

Den övergripande statistik som finns visar att andelen tätortsnära natur minskar.¹⁷ När gröstrukturen byggs bort får människor söka sig till kvarvarande naturområden som då behöver tillfredsställa alla behov av natur. Följderna kan bli större slitage och risk för konflikter mellan olika aktiviteter och verksamheter. Kärnan av kvaliteter i den återstående naturen riskerar då att bli mindre och människors tillgång till vardagsnatur i närheten av bostäder, skolor och arbetsplatser minskar.

Men hjälp av en fysisk planering som integrerar ekosystemtjänster kan negativa effekter av exploatering undvikas.¹⁸ Läs mer i exempelvis *Vägledning om regionala handlingsplaner för grön infrastruktur i prövning och planering*.¹⁹

3.7.2 JORDBRUKETS PÅVERKAN

Odlingslandskapet kan ha höga värden för friluftsliv. Många söker odlingslandskapets estetiska, rofyllda och variationsrika värden. Dessa värden är kopplade till höga natur- och kulturmiljövärden och är beroende av att markerna hävdas och hålls öppna. Storskiftade jordbrukslandskap kan emellertid utgöra barriärer och begränsningar för friluftslivet, i synnerhet i landskap där jordbruket dominerar och andelen allemansrättslig mark är låg. Att många åkerlandskap är uniforma har inte bara negativa konsekvenser för biologisk mångfald utan även för friluftsupplevelsen.²⁰

Den tätortsnära jordbruksmarken har ett särskilt värde för friluftsliv eftersom den ligger nära där många människor bor. I tätorter omgivna av helåkersbygd är vägar, stigar och beträdor²¹ en förutsättning för människor att komma ut i naturen.

3.7.3 SKOGSBRUKETS PÅVERKAN

Skogen är på de flesta håll i landet vår viktigaste friluftsmiljö. Den bostadsnära och tätortsnära skogen har ett särskilt värde för friluftsliv eftersom den ligger nära där människor bor. För att främja friluftsliv är det viktigt att eftersträva naturlighet och variation i struktur och trädslagsblandning. Gamla och karaktärsfulla träd, särpräglade naturformationer, art-, löv-, bär- och blomrik vegetation samt kulturlämningar bidrar till skogsupplevelsen. I bostadsnära och

---

¹⁷ Boverket 2007: *Bostadsnära natur – inspiration och vägledning*.

¹⁸ Se Boverkets vägledning om ekosystemtjänster i den byggda miljön:

<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/>

¹⁹ Se Naturvårdsverkets webb: <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Samhallsplanering/Gron-infrastruktur/>

²⁰ Naturvårdsverket 2014: *Miljömålen - Årlig uppföljning av Sveriges miljökvalitetsmål och etappmål*. Rapport 6608.

²¹ Innebär trädremсор, gräsbesådda klippta strängar eller stigar i åkerkanter, där det går att promenera eller rida.

tätortsnära skog är hyggesfritt skogsbruk²² ett alternativ för att bibehålla friluftsvärden.

Skogsbruk påverkar ofta förutsättningarna för den biologiska mångfalden och kulturmiljöer på ett negativt sätt²³ vilket i sin tur har en negativ inverkan på friluftslivet eftersom biologiska och kulturella värden även har ett socialt värde. Nästan all skog brukas med trakthyggesbruk vilket har stor påverkan på skogsupplevelsen. Ett hygge blir ett påtagligt och drastiskt ingrepp som många upplever negativt.²⁴ Trakthyggesbruket resulterar i en skog med liten variation i ålder och vegetation. Även olika former av markpåverkan, såsom körskador, markberedning och avverkningsrester uppfattas negativt av de flesta skogsbesökare, både på grund av störande synintryck och försämrad framkomlighet.²⁵

Analysen visar att nuvarande skogsbruksmetoder riskerar att åstadkomma ett landskap där den brukade skogen har en låg medelålder och den gamla skogen enbart återfinns i skyddade områden och hänsynsytor.²⁶ Det finns trender i utvecklingen av skogsbruket som bidrar till att andelen äldre skog och träd minskar, att variationen och mångfalden i landskapet minskar och att skogarna blir tätare och mörkare.²⁷ Detta skulle få negativa konsekvenser för friluftsliv i skogen. Samtidigt finns vissa trender som kan vara positiva för skogens friluftsvärde, exempelvis att andelen lövskog ökar.

3.7.4 ÄGARSTRUKTURENS PÅVERKAN

Markägaren kan med olika typer av skötsel- och förvaltningsmetoder påverka naturen och därmed förutsättningarna för friluftsliv.

I genomsnitt äger kommunerna från 30 procent av kvalitetsarealen inom tätorter ned till knappt 10 procent i de yttre omgivningarna.²⁸ Större delen av den bostadsnära och tätortsnära naturen ägs således av privata markägare. En trend i växande tätorter är förändringen avseende ägande och förvaltning av bostadsnära natur. Offentligt ägda ytor och allmän platsmark i städer och tätorter har

---

²² Hyggesfritt skogsbruk är skogsbruksmetoder som inte kalllägger marken. Det innefattar olika former av exempelvis blädning, luckhuggning och skärmar. Metoderna innebär att skogsbruket inte leder till kala hyggen och att skogskänslan blir kvar.

²³ Naturvårdsverket 2016: *Miljömålen - Årlig uppföljning av Sveriges miljökvalitetsmål och etappmål*. Rapport 6707.

²⁴ Gundersen och Frivold 2008: Public preferences for forest structures: A review of quantitative surveys from Finland, Norway and Sweden. *Urban Forestry & Urban Greening* 7(4): 241–258.

²⁵ Hannerz m fl 2016: *Skogsskötsel för friluftsliv och rekreation*. Skogsskötselserien nr 15. Skogsstyrelsen.

²⁶ Skogsstyrelsen 2015: *Analys av miljöförhållanden*, SKA 15. Rapport 2015:11.

²⁷ Hannerz m fl 2016: *Skogsskötsel för friluftsliv och rekreation*. Skogsskötselserien nr 15. Skogsstyrelsen.

²⁸ Naturvårdsverket 2017: *Redovisning av regeringsuppdraget Tätortsnära natur och friluftsliv*, <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2017/Tatortsnara-natur-och-friluftsliv/>

minskat.²⁹ Naturmarken i närhet av bostadsområden lämnas idag ofta utanför detaljplanerna vilket innebär att de kan bli svårare att freda mot framtida exploatering. I kommuner och tätorter med lågt offentligt ägande har privata markägare en viktig roll i att tillhandahålla natur för friluftsliv och andra värden, vilket kräver samverkan, dialog och styrmedel för att denna natur ska finnas kvar och vara tillgänglig.

3.8 Klimatförändringar och dess effekter

Klimatförändringen och dess effekter kommer i hög grad att påverka stora delar av vårt samhälle. Beräkningar visar att klimatet i Sverige successivt kommer att förändras med bland annat högre temperaturer, förändrade nederbördsmonster och stigande havsnivåer. Även om koncentrationen av växthusgaser i atmosfären begränsas i linje med Parisavtalets temperaturmål kommer samhället att behöva anpassas till klimateffekter så som stigande havsnivåer, vattenbrist, torka, bränder, översvämning, ras, skred och erosion.

Ovanstående klimateffekter har direkt påverkan på växter och djur, vilket i sin tur kommer att påverka förutsättningarna för friluftsliv.³⁰

3.9 Konflikter mellan olika aktiviteter

Det kan uppstå konflikter mellan olika former av friluftsliv. Det finns flera aktiviteter som kan vara svåra att ha på samma plats i landskapet och som behöver kanaliseras, till exempel ridning och terrängcykling. Båda dessa aktiviteter kan medföra slitage och på fuktig mark kan stigar bli obrukbara för vandrare när flera hästar eller mountainbikeåkare passerat. För att undvika konflikter kan särskilda leder för olika aktiviteter anläggas.

Andra exempel på konflikter är mellan motorbåtar/vattenskotrar och kanotister/seglare, skoteråkare och turskidåkare, samt mellan jägare och bär- och svamplockare.

Besöksstryck kan göra att slitage på stigar och rastplatser och störning av vilt och fågelliv blir påtagligt och även här är åtgärder viktiga för att kanalisera besökare till platser som tål ett högre tryck. Friluftslivet kan också medföra konflikter med markägarintressen i fall där allemansrätten inte följs, exempelvis kopplat till nedskräpning, lösspringande hundar eller friluftsliv i stor skala som stör vilt och tamdjur (exempelvis renar). Friluftsliv kan även ha en negativ inverkan på biologiska värden i särskilt känsliga områden.

---

²⁹ Naturvårdsverket 2017: Redovisning av regeringsuppdraget *Tätortsnära natur och friluftsliv*, <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2017/Tatortsnara-natur-och-friluftsliv/>

³⁰ Läs mer i vägledningen om hur regionala handlingsplaner för grön infrastruktur kan bidra till att ekosystemtjänster och behov av klimatanpassning tillgodoses vid fysisk planering, <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Samhallsplanering/Gron-infrastruktur/>

3.10 Insatser för att säkerställa områden för friluftsliv

Friluftsliv utövas i hela landskapet vilket innebär att olika former av hänsyn vid mark- och vattenanvändning har stor betydelse för att bevara friluftslivets värden (se avsnitt 3.7). Utöver hänsyn vid mark- och vattenanvändning kan bevarandeinsatser för friluftsliv även innefatta exempelvis formellt skydd, civilrättsliga avtal, säkerställande genom översiktsplan eller detaljplan och frivilliga avsättningar. Alla områden som bevaras kan ha betydelse för friluftslivet, oavsett om de bevaras i syfte att långsiktigt bevara höga naturvärden, värden för friluftslivet eller för kulturlandskapet.

Att natur skyddas formellt som exempelvis naturreservat gör att människor har tillgång till naturen på lång sikt, vilket är särskilt viktigt i bostadsnära och tätortsnära områden där exploateringstrycket är hårt. Många skyddade områden har informationsskyltar, leder och anläggningar som bidrar till tillgängligheten. Närhet till skyddad natur i bostadsnära och tätortsnära lägen ökar möjligheterna till vardagsnära friluftsliv för många människor. Större delen av friluftslivet sker emellertid utanför skyddade områden.³¹

---

³¹ Naturvårdsverket 2014: *Friluftsliv för alla. Uppföljning av de tio målen för friluftslivspolitiken*. Rapport 6700.

DEL B

4 Förslag på arbetsgång – från kartläggning till åtgärder

4.1 Förslag på arbetsgång

Här följer ett förslag på arbetsgång för hur friluftsliv kan beaktas i arbetet med regionala handlingsplaner för grön infrastruktur. Arbetsgången handlar i stort om att kartlägga, analysera och föreslå insatsområden och åtgärder:

- Gör en nulägesbeskrivning som består av en sammanställning av följande kartläggningar:
  - Kartläggning av *områden* värdefulla för friluftsliv enligt den metod som Naturvårdsverket har tagit fram för detta ändamål³². Denna kartläggning görs i första hand av kommunen med stöd från länsstyrelsen. (Se avsnitt 5.2.)
  - Kartläggning av *övergripande förutsättningar* för friluftsliv. Denna kartläggning kan med fördel genomföras av länsstyrelsen med stöd från kommunerna. (Se avsnitt 5.3.)
- Genomför analyser utifrån kartläggningarna. (Se avsnitt 6.)
- Sammanställ analyserna och de möjligheter/utmaningar analyserna visar på.
- Identifiera insatsområden och åtgärder utifrån möjligheterna/utmaningarna. (Se avsnitt 7.)
- Ange mål för insatsområden och åtgärder.
- Ange vilka aktörer som berörs och är ansvariga för av respektive åtgärd och hur samverkan med dessa bör se ut.
- Ange tidsplan för genomförande av åtgärderna.
- Ange upplägg och tidsplan för uppföljning.

Löpande samverkan och dialog är nödvändig i hela arbetsprocessen.³³

Länsstyrelsen behöver tillsammans med kommuner och andra aktörer komma fram till vilka kartläggningar och analyser som behöver göras, vilka som behöver göras på läns- respektive kommunnivå, hur dessa ska dokumenteras samt vilka olika aktörer som bör göras delaktiga i arbetet. Olika former av kartläggningar, analyser och åtgärder kan behöva prioriteras i olika län och olika kommuner beroende på förutsättningar och behov.

Viktigt att tänka på är att kartläggning och analyser av olika slag kan resultera i olika former av underlag, exempelvis kartsnitt eller beskrivningar. Hur resultatet hanteras digitalt kan se olika ut i olika län, men viktigast är att det inkluderas i befintliga rutiner och processer.

---

³² Se Naturvårdsverkets webb: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Kartlagga-friluftsvarden-pilotstudie/>

³³ Se vägledning om dialog och samverkan, <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Samhallsplanering/Grön-infrastruktur/>

4.1.1 KARTLÄGGNING, ANALYSER OCH ÅTGÄRDER – PRIORITERINGAR BEHÖVER SKE LÖPANDE

Arbete med friluftsliv innebär att sammanställning av befintlig kunskap, framtagande av ny kunskap och arbete med konkreta åtgärder behöver ske löpande. Många län och kommuner har inte påbörjat de kartläggningar och analyser som tas upp i denna vägledning, vilket innebär att det kan dröja innan det finns underlag som kan visa var de främsta utmaningarna finns och var särskilda insatser behöver sättas in. Vi känner idag till många av de utmaningar friluftslivet står inför och vilka insatser som behövs för att främja friluftsliv. Prioriteringar behöver ändå ske löpande i det operativa och strategiska arbetet med friluftsliv även om ett heltäckande underlag inte finns. Arbetet med kartläggning i handlingsplanerna kan till att börja med fokusera på vissa områden. Ett område med väl kända särskilda behov av insatser för friluftsliv är exempelvis bostadsnära och tätortsnära natur, varför det finns anledning att genomföra åtgärder där redan innan alla kartläggningar och analyser är klara (se förslag på åtgärder i avsnitt 7).

5 Kartläggning

5.1 Att tänka på vid kartläggning av friluftsliv

Kartläggning av förutsättningar för friluftsliv är en viktig del av arbetet med nulägesbeskrivningen i regionala handlingsplaner för grön infrastruktur.

Kartläggning av förutsättningar för friluftsliv i ett län behöver göras på två sätt:

- Kartläggning av *områden* värdefulla för friluftsliv
- Kartläggning av *övergripande förutsättningar*

Kartläggning av *områden* värdefulla för friluftsliv bör göras enligt den metod som Naturvårdsverket tagit fram.³⁴ Friluftslivets särskilda karaktär innebär emellertid att det utöver kartläggning av områden även behövs kartläggning av mer övergripande karaktär av *förutsättningar* för friluftsliv. Denna kartläggning av övergripande förutsättningar kan bygga på resultatet från kartläggningen av områden.

Observera att många av de kartläggningar som föreslås i denna vägledning helt eller delvis kan bygga på befintliga underlag från myndigheter och andra aktörer³⁵, andra innebär helt nya kartläggningar. I och med att flera kartläggningar bygger på varandra är det en fördel om dessa sker parallellt. Det kan finnas anledning att göra vissa kartläggningar med utgångspunkt i tillgång, tillgänglighet och kvalitet beroende på årstid.

Resultatet av kartläggningarna sammanställs och inkluderas som en del av nulägesbeskrivningen i handlingsplaner för grön infrastruktur. Resultatet

---

³⁴ Se Naturvårdsverkets webb: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Kartlagga-friluftsvarden-pilotstudie/>

³⁵ Kommunernas underlag från kartläggning av områden värdefulla för friluftsliv, övriga underlag från kommunen (översiktsplan, grönstrukturplan, friluftspan, kulturmiljöplan, strandskydd, underlag om anläggningar och strukturer enligt bilaga 3 m m), länsstyrelsens befintliga underlag (friluftspan, riksintressen, skyddad natur, inventeringar m m), nationella myndigheters underlag, exempelvis Naturvårdsverket (Utövandestatistik, Nationella marktäckedata, Skyddad natur, Miljödataportalen), Lantmäteriet (terrängkartan, fastighetskartan och fjällkartan), Skogsstyrelsen (Skogens pärlor, viss statistik om tätortsnära skog, avverkningsanmälningar), Jordbruksverket (Ångs- och betesinventeringen), Riksantikvarieämbetet (Fornsök), Havs- och vattenmyndigheten (statistik om fisketurism och fritidsfiske), Boverket, SCB (statistik kring markanvändning, skyddad natur, grönstruktur tätortsnära natur och skolnära natur), Tillväxtverket (statistik om turism/besöksnäring), SMHI (klimatanalyser), Trafikverket (bullerstörda områden från väg och järnväg), markägares underlag (planeringsunderlag, hänsyn, frivilliga avsättningar m m) ideella organisationer (statistik om medlemsantal, aktiviteter).

möjliggör inte bara lokala utan även regionala och nationella analyser och sammanställningar kring friluftsliv.

5.2 Kartläggning av *områden värdefulla för friluftsliv*

Friluftsliv kan utövas i hela landskapet, men det finns särskilda områden, platser och anläggningar som inte bara skapar förutsättningar för friluftsliv utan också främjar och utvecklar friluftsliv.

Naturvårdsverket har utvecklat en metod för kartläggning av naturområden som har betydelse för friluftsliv och turism på lokal och regional nivå. Se en mer utförlig beskrivning av metoden på Naturvårdsverkets webb³⁶. Här följer en sammanfattning.

Metoden innebär kartläggning, värdering och klassificering av områden med utgångspunkt i perspektiven tillgång, tillgänglighet och kvalitet. Metoden ska vara enkel att tillämpa och resultatet av kartläggningen blir ett kunskapsunderlag som visar var och hur friluftsliv utövas. Även om arbetet med själva kartläggningen i första hand görs på kommunal nivå kan länsstyrelsen bistå på många sätt. Viktigt är att länsstyrelse, kommun och andra aktörer samverkar i arbetet och utbyter information och underlag. Vissa områden kan vara av särskild vikt att analysera på länsnivå, såsom större friluftsområden, långa leder, jordbruks- och skogslandskap och särskilda kvalitetsområden. Länsstyrelsernas friluftssamordnare har en central roll i att stötta kommunerna i arbetet.

Metoden bygger främst på befintliga underlag och har en sådan övergripande karaktär att anpassningar kan göras utifrån de underlag som finns tillgängliga. Att kartlägga en kommuns hela yta kan ta lång tid.

Det är viktigt att poängtera att metoden i första hand är en karteringsmetod, där områden värdefulla för friluftslivet dokumenteras och läggs in i en databas. Specifik kunskap om bruksmönster och olika friluftslivsutövarers faktiska aktivitet, attityder och preferenser är också viktig för att avgöra vilka landskaps- och naturtyper som har värde för olika former av friluftsliv, men detta ingår inte i metoden. Metoden visar heller inte på vilken hänsyn, skötsel och förvaltning av naturen som behövs i respektive område. Sådan kunskap kräver ytterligare analys och påföljande förslag på åtgärder.

5.2.1 METODENS DELMOMENT

Etablering av arbetsgrupp, styrgrupp och referensgrupp

Arbetsgruppen bör vara förvaltningsövergripande. Den bör bestå av olika kompetenser som GIS-, plan-, näringslivs- och friluftskompetens samt ideella organisationer och friluftslivsutövare. Kommunen ska också utse en styrgrupp och referensgrupp som stöd till arbetsgruppen som genomför kartläggningen.

---

³⁶ Se Naturvårdsverkets webb: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Kartlagga-friluftsvarden-pilotstudie/>

Insamling och underlag

Arbetsgruppen samlar in de underlag som ska ligga till grund för kartläggningen. Detta innefattar översyn och sammanställning av befintliga kartläggningar liksom insamling av nya data samt behov av kompletteringar av data. Tillgång till underlag kan variera kraftigt mellan olika kommuner och län, både i fråga om mängd, detaljeringsgrad och innehåll. Översynen av underlag kan resultera i att kunskapsluckor upptäcks.

Kartläggning av områdestyper

Utifrån underlagen identifieras och avgränsas områden som är värdefulla för friluftslivet. Då områden kan skilja sig mycket åt, både vad gäller egenskaper och vilken typ av aktivitet som erbjuds, krävs att ett brett spektrum av områden fångas upp i kartläggningen. I metoden används därför elva olika områdestyper med varierande egenskaper. Kategorierna syftar till att fånga upp allt från små och tätortsnära områden till vidsträckta vildmarksområden (se beskrivning av områdestyperna i bilaga 1):

- Bostadsnära lek- och rekreationsområden
- Tätortsnära natur
- Tätortsnära friluftsområde
- Grönstråk/-korridor
- Stora friluftsområden med anläggningar
- Stora friluftsområden utan anläggningar
- Långa leder
- Stränder och vattenområden
- Jordbruks- och skogslandskap
- Särskilda kvalitetsområden
- Områden anlagda för särskilda brukarkategorier

Värdering av områden

Värderingen av områden är central för att materialet ska bli användbart. Femton egenskaper eller värderingskriterier bedöms som centrala för att tydliggöra områdets kvaliteter och brister samt vad som behöver skyddas respektive utvecklas med hänsyn till friluftslivets intressen och behov. Värderingen synliggör upplevelsekvaliteter, barriärer, grad av tillgänglighet, känslighet och potential. Kriterierna värderas i en tregradig skala. Se bilaga 2.

Klassificering

När värderingen är genomförd kan områdena klassificeras utifrån deras betydelse för friluftslivet. Områdena placeras i en av följande klasser:

- Mycket viktigt friluftsområde
- Viktigt friluftsområde
- Övrigt friluftsområde
- Områden som inte har värderats

Visualisering och dokumentation

Områden avgränsas digitalt och sammanställs i en databas, exempelvis med hjälp av GIS. Information om områdets typ, värdering och klass förs in i databasen. Fysiska kartor, tabeller och värderosdiagram är ytterligare redskap som rekommenderas för att dokumentera och visualisera resultatet av kartläggningen.

Uppföljning

Eftersom förutsättningarna och användningen av landskapet förändras över tid samt att nya underlag blir tillgängliga, är det nödvändigt att med jämna mellanrum göra en översyn av de områden som tidigare pekats ut.

5.3 Kartläggning av övergripande förutsättningar för friluftsliv

Friluftslivets bredd innebär att det utöver kartläggning av specifika områden även behövs kartläggning av mer övergripande karaktär av förutsättningar för friluftsliv. Tillgång, tillgänglighet och kvalitet påverkas av många olika faktorer (se avsnitt 3).

Följande kartläggningar av *övergripande förutsättningar* kan helt eller delvis göras utifrån antingen befintliga underlag från myndigheter och andra aktörer (se fotnot 35) eller utifrån de kartsnitt och beskrivningar som blir resultatet av (ovan beskrivna) kartläggning av områden värdefulla för friluftsliv:

- Areal, andel och geografisk fördelning av natur värdefull för friluftsliv. Koppla till offentligt respektive privat ägd bostadsnära och tätortsnära natur.
- Andel och geografisk fördelning av offentligt och privat förvaltade anläggningar och strukturer såsom friluftsanläggningar, leder, eldplatser, skidspår med mera. Se ytterligare exempel i bilaga 3.
- Areal och andel natur nära skolor, äldreboenden och sjukvårdsanläggningar.
- Areal, andel och fördelning av tysta och bullerstörda områden.
- Anläggningar och strukturer som innebär barriärer för friluftsliv, exempelvis vägar, spårvägar, dammar eller vattendrag utan bro. Detta inkluderar även så kallade "svaga länkar" i den gröna infrastrukturen som orsakas av exempelvis exploatering av något slag.
- Befintliga skötsel- och förvaltningsformer i natur värdefull för friluftsliv, särskilt bostadsnära och tätortsnära natur.
- Areal, andel och fördelning av bostadsnära och tätortsnära natur som inte är allemansrättsligt tillgänglig.
- Sammanhängande områden och leder värdefulla för friluftsliv som sträcker sig över kommun- och länsgränser.
- Områden med mer regionalt sällsynta upplevelsekvaiteter eller med förutsättningar för friluftaktiviteter som det finns få möjligheter att utöva inom länet.
- Områden med särskilt värde för naturturism (behov av särskild dialog, skötsel och förvaltning).

- Naturområden där kanalisering är nödvändig för att undvika konflikter mellan olika aktiviteter (det vill säga att styra olika aktiviteter till olika geografiska områden).
- Naturområden som sannolikt kommer att påverkas av klimatförändringar och som därmed kan få förändrade förutsättningar för friluftsliv (exempelvis ökad risk för översvämning, havsnivåhöjning eller brand).
- Antal, areal och geografisk fördelning av skyddade områden³⁷, riksintresseområden³⁸, områden som omfattas av naturvårdsavtal³⁹ samt områden som bevaras på annat sätt med syfte att främja friluftsliv (såsom områden avsatta i översiktsplan eller frivilliga avsättningar).
- Areal, andel och geografisk fördelning av formellt skyddad bostadsnära och tätortsnära natur.

---

³⁷ Nationalparker, naturreservat, kulturresevat, naturminne, biotopskyddsområden, djur- och växtskyddsområden, miljöskyddsområden, vattenskyddsområden, naturvårdsområden, skydd för landskapsbilden, Natura 2000-områden, Ramsarområden, biosfärområden, strandskydd.

³⁸ Se Naturvårdverkets webb: <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Riksintressen-for-friluftsliv/>

³⁹ Naturvårdsavtal kan inrättas för att bevara endast sociala värden.

6 Analys

6.1 Att tänka på vid analys av friluftsliv

Olika former av analyser behöver göras, i syfte att identifiera möjligheter och utmaningar och därefter behov av åtgärder för friluftsliv. En del av följande exempel på analyser kan göras först när kartläggningen av områden och övergripande förutsättningar för friluftsliv är genomförd, andra analyser kan utgå från befintliga underlag (se exempel i fotnot 35). Olika former av analyser kan behöva prioriteras i olika län beroende på förutsättningar och behov.

Att antalet analyser som föreslås är så många tyder på att det finns ett stort behov av att utveckla arbetet med att ta fram underlag för arbete med friluftsliv. Samtidigt finns stora möjligheter till synergieffekter mellan analyserna, vilket gör att resultaten kan bidra till en samlad enhet.

6.2 Analyser som visar på möjligheter och utmaningar för friluftsliv

Följande är exempel på aspekter som kan behöva beaktas i en analys av möjligheter och utmaningar för friluftsliv.

- På vilket sätt förväntad befolknings- och bebyggelseutveckling påverkar natur värdefull för friluftsliv.
- På vilket sätt förväntade infrastrukturens utveckling påverkar natur värdefull för friluftsliv.
- På vilket sätt förväntad utveckling av jord- och skogsbruk påverkar natur värdefull för friluftsliv.
- På vilket sätt klimatförändringen och dess effekter påverkar natur värdefull för friluftsliv.
- Avstånd och transportmöjligheter till natur värdefull för friluftsliv för olika målgrupper (befolkningen i stort samt exempelvis barn och unga, äldre samt personer med funktionsnedsättning).
- Brister i tillgång och tillgänglighet till natur värdefull för friluftsliv relaterat till det potentiella antalet utövare (exempelvis var och vilken form av brist).
- Tillgång och tillgänglighet till samt behov av tysta områden.
- Förändring över tid vad gäller tillgång och tillgänglighet till natur värdefull för friluftsliv.
- Förändring över tid vad gäller areal och andel bostadsnära och tätortsnära natur samt orsaken till förändringen (exempelvis andel jordbruksmark som årligen läggs ner, andel skog som årligen avverkas och andel natur som årligen försvinner på grund av exploatering i form av exempelvis bostäder).
- Förändring över tid vad gäller andel och geografisk fördelning av allemansrättsligt tillgänglig natur (i relevanta områden).
- Behov av utveckling av skötsel och förvaltning för att främja friluftsliv, särskilt i bostadsnära och tätortsnära natur.

- Behov av nyskapande, restaurering och återskapande av natur för friluftsliv.
- På vilket sätt befintliga bevarandeinsatser främjar förutsättningarna för friluftsliv, både insatser i offentlig och privat regi (exempelvis formellt skydd, områden avsatta i översiktsplan och frivilliga avsättningar).
- Behov av användning av de olika verktyg som finns för att säkerställa natur för friluftsliv, exempelvis inköp av mark, formellt skydd av natur, civilrättsliga avtal, ställningstaganden i översiktsplan eller andra strategiska dokument.
- Tillgång till och tillgänglighet till skyddad natur samt förändring över tid vad gäller detta.
- Brister vad gäller bevarandeinsatser (formella och andra), exempelvis om det finns regioner eller kommuner som saknar säkerställd natur värdefull för friluftsliv.
- Förändring över tid vad gäller ägostrukturen och på vilket sätt den kan påverka skötsel och förvaltning som främjar friluftsliv, särskilt i bostadsnära och tätortsnära områden.
- Förändring över tid vad gäller omfattningen av strandskyddade mark- och vattenområden, samt på vilket sätt strandnära exploatering påverkar förutsättningarna för friluftsliv.

7 Insatsområden och åtgärder

7.1 Att tänka på vid framtagande av insatsområden och åtgärder

För att arbetet med handlingsplaner för grön infrastruktur ska leda till bättre förutsättningar för friluftsliv är det avgörande att handlingsplanerna omfattar insatsområden och förslag till åtgärder. För insatsområden och åtgärder behöver mål anges som kan se olika ut beroende på vilken aktör som genomför arbetet och vad den vill uppnå.

Insatsområden och åtgärder för utveckling av friluftslivet kan identifieras utifrån kartläggningar och analys av möjligheter och utmaningar. Observera att om kartläggningar och analyser ännu inte är genomförda kan ett första insatsområde innefatta arbete med just kartläggning och analys enligt denna vägledning.

Ett insatsområde kan gälla ett brett spektrum av utmaningar i ett geografiskt avgränsat område, en viss utmaning i ett avgränsat område eller en viss utmaning i hela länet. Olika former av åtgärder kan behöva prioriteras i olika län och olika kommuner beroende på förutsättningar och behov. I en tätbefolkad region kan det till exempel handla om att säkerställa natur i och nära tätorter samt större tysta områden med vildmarkskänsla. Detta gäller även i mindre tätbefolkade regioner, men här kan det också finnas särskild anledning att utveckla tillgängligheten till nya områden. I det följande ges ett antal exempel på tematiska insatsområden, men många av dessa kan kopplas till ett geografiskt område. Ofta behöver aspekter av samverkan och dialog, tillgång, tillgänglighet, kvalitet, skötsel och förvaltning hanteras integrerat för att nå bästa resultat.

Följande förslag på insatsområden och åtgärder kan tillsammans bidra till att förutsättningarna för friluftsliv gynnas. Många av åtgärderna kräver samverkan mellan i första hand länsstyrelse, kommun och markägare, både vid utveckling och genomförande. Observera att länsstyrelsen kan föreslå åtgärder i handlingsplanen för grön infrastruktur som länsstyrelsen inte själv har rådighet över och som genomförs av andra aktörer. Sådana åtgärder är nödvändiga för att arbetet med grön infrastruktur ska bidra till uppsatta mål. Avgörande för ett framgångsrikt resultat av dessa åtgärder är emellertid att ansvar för genomförandet är identifierat i dialog med berörd aktör, till exempel kommun, markägare, entreprenör eller ideell organisation.

I syfte att få synergieffekter bör åtgärderna där det är möjligt samordnas med andra processer och åtgärder inom arbetet med grön infrastruktur.

7.2 Insatsområde: Samverkan och dialog om friluftsliv

Förslag på åtgärder:

- Utveckla forum för dialog mellan län och mellan kommuner inom länet, i syfte att samordna friluftsåtgärder, effektivisera arbetet samt möta olika behov både avseende aktiviteter och målgrupper. Inkludera exempelvis

ansvariga för friluftsliv, planering, folkhälsa, kulturmiljö och områdesskydd. Tydliggör ansvar och roller.

- Utveckla forum för dialog med markägare och andra aktörer inom exempelvis jord- och skogsbruk vad gäller skötsel och förvaltning som främjar friluftsliv.
- Utveckla forum för dialog med mellan aktörer inom offentlig, ideell och kommersiell sektor, exempelvis om hur eventuella målkonflikter mellan olika verksamheter och intressen ska lösas.
- Utveckla forum för dialog med allmänhet och skolor.
- Utveckla möjligheten till samråd innan avverkning och exploatering i bostadsnära och tätortsnära skog.
- Utveckla forum för dialog om allemansrätten med bland annat intresseorganisationer, markägare, företag och myndigheter.

7.3 Insatsområde: Säkerställa tillgång till natur värdefull för friluftsliv

Förslag på åtgärder:

- Integrera frågan om grön infrastruktur och friluftsliv (vad gäller tillgång, tillgänglighet och kvalitet) i samråds- och granskningsprocesser för översiktsplan, detaljplan och andra relevanta kommunala planer och program.
- Integrera frågan om grön infrastruktur och friluftsliv (vad gäller tillgång, tillgänglighet och kvalitet) i infrastrukturplanering och jord-och skogsbruksplanering.
- Säkerställ, återskapa och restaurera områden för friluftsliv i delar av länet där det råder brist.
- Utveckla stöd till och dialog med markägare som bevarar områden värdefulla för friluftsliv på frivillig väg. Detta är särskilt viktigt i bostadsnära och tätortsnära områden.
- Klimatanpassa områden värdefulla för friluftsliv som kan påverkas negativt av klimatförändringen och dess effekter.
- Inrätta formellt skydd för områden som har extra höga kvaliteter för friluftsliv (till exempel riksintressen, tysta områden, områden som kan ge en vildmarkskänsla samt bostadsnära och tätortsnära natur).
- Utveckla zoneringsplaneringsverktyg för friluftsliv inom och nära skyddade områden.
- Utveckla föreskrifter och skötselplaner för skyddade områden som främjar friluftsliv och organiserad verksamhet och som inte är onödigt inskränkande vad gäller allemansrätten.

7.4 Insatsområde: Säkerställa tillgänglighet till natur värdefull för friluftsliv

Förslag på åtgärder:

- Utveckla tillgängligheten till områden värdefulla för friluftsliv genom exempelvis stigar, vandringsleder, cykelvägar, ridvägar, kollektivtrafik

och parkeringsplatser. Integrera detta arbete i den övriga kommunala och regionala transportplaneringen.

- Skapa rörelsestråk mellan bostadsnära, tätortsnära och mer perifera naturområden värdefulla för friluftsliv, till exempel genom integrerade transportsätt.
- Utveckla tillgängligheten vid entrépunkter och målpunkter i natur värdefull för friluftsliv.
- Skapa beträdor samt passager över stängsel i odlingslandskapet.
- Åtgärda fysiska barriärer som hindrar friluftsliv.
- Utveckla tillgängligheten till natur som har ett *potentiellt* värde för friluftsliv.
- Utveckla tillgängligheten genom olika former av naturvägledning för olika målgrupper (exempelvis information via olika digitala kanaler, naturguidningar, utflyktskartor, naturum, skyltar eller information på torg eller bibliotek).
- Utveckla information och kommunikation om allemansrätten för olika målgrupper.
- Ge stöd till ideella organisationers aktiviteter för friluftsliv och förvaltning av naturområden.
- Ge stöd till regelbunden fortbildning för pedagoger i friluftsliv och utomhuspedagogik, i syfte att skapa förutsättningar för mer vistelse i naturen under skoltid. (Kan handla om exempelvis naturskoleverksamhet.)

7.5 Insatsområde: Säkerställa skötsel och förvaltning som främjar friluftsliv

Förslag på åtgärder:

- Utveckla stöd och rådgivning till markägare, entreprenörer och andra aktörer vad gäller skötsel och förvaltning av natur som främjar friluftsliv för olika målgrupper.
- Utveckla en plan för hantering av områden värdefulla för friluftsliv i regioner som saknar offentligt ägd mark, exempelvis vad gäller dialog och samverkan kring skötsel och förvaltning.
- Utveckla planeringsverktyget zonerings i syfte att främja olika former av hänsyn beroende på vilka värden som finns inom respektive zon. Aktuellt exempelvis i bostadsnära natur, tätortsnära natur och skyddade områden.
- Informera om och utveckla stödet att söka medel för åtgärder som främjar friluftsliv, exempelvis LONA (lokala naturvårdsbidrag).

7.6 Insatsområde: God kunskap om friluftsliv

Förslag på åtgärder:

- Tillgängliggör befintliga kunskaps- och planeringsunderlag av betydelse för friluftslivsplanering för olika aktörer. Beskriv hur och till vad underlagen kan användas i olika verksamheter, såsom jord- och skogsbruk.

- Utveckla löpande arbetet med de kartläggningar och analyser som tas upp i denna vägledning.
- Använd resultatet av kartläggningar och analyser som tas upp i denna vägledning för att integrera värdet av friluftsliv i till exempel samråds- och granskningsyttrande rörande bebyggelseutveckling, infrastrukturprojekt och i beslut rörande skogsavverkning.
- Genomför (och utveckla stöd för) besökar- och brukarstudier i områden värdefulla för friluftsliv. Undersök antal besökare, besökarnas upplevelser av området, besökarnas önskemål vad gäller tillgänglighet och aktiviteter i syfte att skapa underlag för utveckling.
- Nyttja nationell och regional kartläggning av utövande av friluftsliv för att följa friluftslivets utveckling över tid.
- Erbjud utbildningar till olika aktörer såsom politiker och tjänstemän, markägare, entreprenörer och allmänhet om värdet av friluftsliv, hur friluftsliv bidrar till regional tillväxt, hälsa, lärande och integration samt hur friluftsliv kan hanteras inom exempelvis fysisk planering och jord- och skogsbruk.

BILAGA 1: Områdestyper för kartläggning av områden värdefulla för friluftsliv

- **Bostadsnära lek- och rekreationsområden**
Park och/eller natur för lek och rekreation inom gångavstånd (cirka 5 min promenad eller 200-300 m) från bostad, skola, förskola.
- **Tätortsnära natur**
Natur i form av skog, kulturlandskap m.m. nära tätort (inom 3 km från bebyggelse).
- **Tätortsnära friluftsområde**
Större naturområde iordningställt för friluftsliv. På gång- och cykelavstånd från tätorten, helst högst 1 km från tätorten. Utgörs av relativt stora områden (minst ca 1 km²-3 km²).
- **Grönstråk/grönkorridor**
Rörelsestråk för människor såsom gång- och cykelvägar, vilka löper genom park eller natur och förbinder olika områden. Stråken bör vara kontinuerliga och tillräckligt breda för att rymma träd och annan växtlighet.
- **Stora friluftsområden med anläggningar**
Stora områden med anläggningar såsom leder och service. Kan innehålla delar utan anläggningar.
- **Stora friluftsområden utan anläggningar**
Områden som präglas av natur, tystnad, vildmark och ödslighet. Är ofta något avlägsna och svåråtkomliga.
- **Långa leder**
Långa leder för vandring, cykling, paddling eller ridning.
- **Stränder och vattenområden**
Avser för friluftslivet tillgängliga stränder och vattenområden vid sjöar, kust och vattendrag av olika karaktär.
- **Jordbruks- och skogslandskap**
Skogsområden där möjlighet finns till svamp- och bärplockning, jakt samt fritt strövande med eller utan karta. Jordbrukslandskap är generellt inte tillgängliga på samma sätt som skog. Stigar och vägar genom jordbrukslandskapet kan dock utgöra uppskattade friluftsmiljöer.
- **Särskilda kvalitetsområden**
Landskap, natur- och kulturmiljöer som har speciella upplevelsekvaiteter och väl förankrade symbolvärden. Omfattas ofta av områdesskydd för natur- och kulturvärden eller innehar landskapsbildsvärden. Dessa områden erbjuder ofta möjlighet till aktiviteter såsom fågelskådning, fiske, havsbad, paddling, bergsklättring, terrängcykling, orientering.
- **Områden anlagda för särskilda brukarkategorier**
Områdestypen avser områden där marken planerats och anpassats för en specifik brukarkategori och/eller en specifik aktivitet. Detta innefattar områden som exempelvis golfbanor, koloniområden, skidanläggningar för utförsåkning, ridanläggningar.

BILAGA 2: Värderingskriterier för kartläggning av områden värdefulla för friluftsliv

- **Brukarfrekvens**
Dagens brukarfrekvens. Mängd besökande till området.
Låg/Måttlig/Hög
- **Regionala och nationella brukare/turism**
Användning av andra än lokala besökare.
Aldrig/Ibland/Ofta
- **Upplevelsekvantiteter**
Förekomst av speciella natur- och kulturhistoriska upplevelsekvantiteter.
Även upplevelsevärden kan användas.
Saknas, enstaka/ Flera, måttligt höga/Många, höga/Mycket höga
- **Symbolvärde**
Speciella symbolvärden kopplade till historia, nyttjande med mera.
Saknas/Måttligt/Högt
- **Funktion**
Området har särskilda funktioner viktiga för friluftslivet. Entréområde, grönkorrridor, buffertzona (viktigt för att värdera mindre områden som kan ha stor betydelse för intilliggande värdefulla friluftsområden).
Ingen särskild funktion/Några särskilda funktioner/Många alternativt flera särskilda funktioner
- **Lämplighet**
Områdets lämplighet för en eller flera aktiviteter där det är svårt att hitta ersättningsplats någon annanstans.
Låg/Måttlig/Hög
- **Tillrättalagt/anläggningar**
I vilken utsträckning området är tillrättalagt för speciella aktiviteter eller grupper.
Låg/Måttlig/Hög
- **Storlek och arrondering/form**
Områdets storlek och form sett i relation till önskade aktiviteter och upplevelser.
För litet/ Några delar saknas alternativt fel form/Stort nog
- **Kunskapsvärde**
Särskilda natur- eller kulturvetenskapliga kvaliteter och i vilken utsträckning området används i undervisning.
Låga, få/Måttliga, flera/Höga, många
- **Ljudmiljö**
Områdets ljudmiljö, tysta områden.
<45 dBA Dålig / > 55 dBA Måttlig / >45 dBA God / < 40 dBA Tyst område, naturljud dominerar
- **Ingrepp/störning**
Inslag av bebyggelse, vägar, större tekniska anläggningar med mera.
Bebyggt, stora ingrepp/Måttligt bebyggt och/eller en del ingrepp/Fritt eller nästan fritt från bebyggelse och andra ingrepp

- **Tillgänglighet**
Avser tillgänglighet och nåbarhet till området för olika brukargrupper.
Svårtillgängligt/Måttligt tillgängligt/Lättillgängligt
- **Framkomlighet**
Avser framkomligheten inom området.
Svårframkomligt/Måttlig framkomlighet/Lättframkomligt
- **Känslighet**
Upplevelsekvaliteterna kan vara känsliga för påverkan i form av buller, slitage, visuella förändringar, andra brukare m.m. Ange vad känsligheten består i.
Låg/Mellan/Hög
- **Potentiellt bruk**
Områdets potential utöver dagens bruk. Förutsättningar att öka värdet för friluftsliv. Beskriv potentialen, t.ex. ökat behov och ökat nyttjande p.g.a. stads- eller bostadsutbyggnad.
Ingen särskild känd potential/Viss potential/Stor potential

BILAGA 3: Exempel på anläggningar och strukturer med betydelse för friluftsliv

- Leder (för vandring, cykel, kanot, skoter med mera)
- Strövstigar
- Motionsspår
- Cykelvägar
- Ridstigar
- Hälsospår
- Skidspår
- Skidbackar
- Plogade skridskobanor
- Utsiktstorn
- Fågeltorn och gömlsen
- Raststugor och vindskydd
- Eldningsplatser
- Tältplatser
- Allmänna badplatser
- Utomhusgym
- Informationstavlor
- Kända fornlämningar eller andra historiskt intressanta platser
- Anläggningar såsom friluftsgårdar, golfbanor, koloniområden, skidanläggningar för utförsåkning, ridanläggningar.
- Naturum
- Naturskolor
- 4H-gårdar
- Gästhamnar
- Naturhamnar
- Farleder för fritidsbåtar
- Vatten där fiske är tillåtet
- Anläggningar för naturturism (exempelvis kanot-, cykel- eller skridskouthyrning)
- Allmänna toaletter i områden värdefulla för friluftsliv
- Information om organisationer som ordnar friluftaktiviteter och guidningar
- Kollektivtrafik till natur värdefull för friluftsliv (exempelvis buss och båt)
- Allmänna parkeringar nära natur värdefull för friluftsliv (inklusive parkering för personer med funktionsnedsättning)